

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/nazwy-ulic/nazwy-do-zmiany/37022,ul-Lange-Oskara.html>
23.03.2026, 22:04

ul. Lange Oskara

*W ocenie Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nazwa powyższa **powinna zostać zmieniona** jako wypełniająca normę art. 1 Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).*

Oskar Lange (1904-1965) urodził się w Tomaszowie Mazowieckim. Ukończył studia na Uniwersytecie Poznańskim i na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był przez szereg lat pracownikiem naukowym UJ. Od lat 20. XX w. należał do kierownictwa Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej. W 1927 r. wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej. Był w niej jednak zwolennikiem radykalnego nurtu. W latach 30. był dwukrotnie zawieszany w prawach członka PPS.

W końcu lat 30. rozpoczął wykłady za granicą. Już wtedy propagował hasła mówiące o konieczności prowadzenia walki klasowej przeciw burżuazji. W 1938 r. wykładał na Uniwersytecie Kalifornijskim. W latach 1939-1945 r. był profesorem ekonomii i statystyki na Uniwersytecie w Chicago.

W latach II wojny światowej stał się jednym z kluczowych działaczy politycznych rozpowszechniających hasła sowieckiej propagandy na terenie Stanów Zjednoczonych. Wraz z Leonem Krzyckim i Bolesławem Gebertem stworzył m.in. prosowiecką Amerykańsko-Polską Radę Robotniczą.

Z punktu widzenia polityki Moskwy stał się szczególnie użyteczny po zerwaniu przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z Rzeczpospolitą Polską w kwietniu 1943 r. Fakt ten rozpoczynał nowy etap polityki sowieckiej ukierunkowanej na uniemożliwienie odbudowy niepodległej Polski po likwidacji okupacji niemieckiej. Towarzyszyła mu antypolska propaganda na arenie międzynarodowej dyplomacji oraz w światowych mediach. Lange, występując z pozycji amerykańskiego „niezależnego autorytetu”, na łamach „The New York Herald Tribune” opublikował wówczas m.in. oświadczenie zawierające treści zgodne z tonem propagandy ZSRR, jednoznacznie uderzające w pozycję konstytucyjnych władz RP w koalicji antyniemieckiej. W kolejnych miesiącach Lange z własnej woli stał się narzędziem propagandowej dywersji wymierzonej przeciw władzom Polski, systematycznie wspierając politykę Stalina. W dalszym ciągu publikował w prasie amerykańskiej artykuły, które były medialnym uzupełnieniem prosowieckiej propagandy. Już w listopadzie 1943 r. postulował stworzenie nowego rządu polskiego z udziałem przedstawicieli powołanego przez Stalina, będącego narzędziem politycznym Kremla, Związku Patriotów Polskich. Wspierał także prokomunistyczne środowiska tzw. Ligi Kościuszkowskiej.

Wraz z prosowieckim działaczem ks. Stanisławem Orlemańskim w kwietniu 1944 r. został oficjalnie zaproszony do ZSRR (formalnie wystawcą zaproszenia był Związek Patriotów Polskich). Spędził w ZSRR sześć tygodni. Był osobiście przyjęty przez Stalina oraz przez Mołotowa. Specjalnie zaaranżowana została jego manifestacyjna wizyta wśród żołnierzy w pełni podporządkowanej ZSRR „I Armii Wojska Polskiego”, połączona z wizytacją delegacji stworzonej przez komunistów Krajowej Rady Narodowej. Całość wizyty odbywała się w asyście grupy korespondentów amerykańskich i angielskich. Miała być dodatkowym elementem uwiarygodnienia polityki Stalina wobec Polski, którego Lange reklamował wbrew faktom jako nie przejawiającego „*najmniejszych intencji narzucania politycznego, ekonomicznego i społecznego kształtu państwa polskiego*” i zainteresowanego odbudową „*silnej i niepodległej*” Polski i

Efekty prosowieckiej działalności Langego w USA, wymierzonej we władzę i pozycję międzynarodową Rzeczypospolitej Polskiej, były bardzo duże – nawet niezależnie od ewentualnego potwierdzenia informacji opublikowanych w latach 90. przez historyków amerykańskich o tym, że Lange już od 1943 roku podjął pod pseudonimem „Friend” tajną współpracę o charakterze agenturalnym z sowieckimi służbami specjalnymi.

Kiedy w 1945 r. w wykonaniu ustaleń jałtańskich władze USA nawiązały stosunki dyplomatyczne ze zdominowanym przez komunistów tzw. Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej Lange został wskazany jako kandydat na stanowisko ambasadora tego rządu w Waszyngtonie. Objęcie tej funkcji przesunęło się w czasie ze względu na fakt posiadania przez Langego obywatelstwa USA.

Latem 1945 roku Lange przyjechał na kilka miesięcy do kraju. W listopadzie 1945 r. został dokooptowany do władz prokomunistycznej PPS (nie należy jej mylić z przedwojenną PPS oraz konspiracyjną PPS-WRN) realizującej wspólnie z PPR priorytety polityki Stalina w Polsce. Ściśle z nim wówczas współpracujący we władzach tej partii Stanisław Szwalbe pisał o Langem w tym okresie, że choć miał on dobrą orientację w tym co decydowało o obliczu dyktatorskich rządów Stalina (Szwalbe nazwał to „*dobrą orientacją w wypaczeniach «kultu jednostki»*”) to „*od stanowiska nazwijmy to «proradzieckiego» nic nie zdołało go powstrzymać*”.

Po ostatecznym wyjaśnieniu kontrowersji związanych z amerykańskim obywatelstwem w grudniu 1945 r. Lange objął ostatecznie stanowisko ambasadora w Waszyngtonie. Pełnił tę funkcję do stycznia 1947 r.

Został jednocześnie wyznaczony przez władze komunistyczne na stanowisko stałego delegata w ONZ, w tym w Radzie Bezpieczeństwa. Na forum ONZ Lange systematycznie wykazywał się poparciem sowieckich stanowisk w rozlicznych dyskusjach i sporach o charakterze zarówno politycznym, jak i gospodarczym. Konsekwentnie też wykorzystywał dyskusje w Radzie do wspierania sowieckich kampanii propagandowych – w tym w sprawach związanych z zasadami międzynarodowej współpracy gospodarczej.

W 1947 r. powrócił do kraju. W tymże roku przydzielono mu mandat w sfałszowanych wyborach do Sejmu w 1947 r. Jako członek władz satelickiej wobec komunistów PPS reprezentował stanowisko zbieżne z dążeniem działaczy stalinowskich do likwidacji formalnej odrębności tej partii od PPR.

Utworzenie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na zjeździe w 1948 roku definitywnie zakończyło proces tworzenia jednolitej partii komunistycznej oraz symbolicznie wieńczyło budowę w Polsce stalinowskiej wersji systemu totalitarnego.

Oskar Lange znalazł się wówczas w elicie stalinowskich władz politycznych. Był nieprzerwanie aż do śmierci członkiem Komitetu Centralnego PZPR. Od 1948 roku przez kolejne kadencje aż do śmierci zasiadał z ramienia PZPR w sejmie PRL. W latach 1948-1952 był przez stalinowskie władze szczególnie wyróżniony jako przewodniczący Klubu Poselskiego PZPR. Był także przewodniczącym Komisji Spraw Zagranicznych (w I. 1949-1952) oraz przewodniczącym Komisji Planu Gospodarczego i Budżetu. W kolejnej kadencji sejmiku PRL był przewodniczącym Komisji Budżetowej (1952-1955) oraz Komisji Finansowo-Budżetowej (1955-1956). Jeszcze w okresie stalinizmu w roku 1955 został dodatkowo wyróżniony stanowiskiem członka Rady Państwa, a w roku 1957 został jej wiceprzewodniczącym. Jednocześnie był w sejmiku PRL przewodniczącym Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów (1956-1961).

W latach 1949-1950 był dodatkowo prezesem Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego, a w latach 1952-1954 był rektorem Szkoły Głównej Planowania i Statystyki. Następnie kierował Katedrą Ekonomii Politycznej Uniwersytetu Warszawskiego, która była jednym z narzędzi marksistowskiej indoktrynacji młodzieży akademickiej. Potwierdzeniem jego ideologicznej poprawności były także wykłady w istniejącym w latach 1950-1957 Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR.

Wciąż był aktywnym uczestnikiem publicznych dyskusji (również tych o szczególnym znaczeniu propagandowym, jak dyskusja wokół pracy J. Stalina „*Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR*”), a także sowieckich i komunistycznych przedsięwzięć propagandowych podejmowanych na arenie międzynarodowej. W 1952 r. był jednym z organizatorów Międzynarodowej Konferencji Gospodarczej w Moskwie. W I. 1957-1959 był przewodniczącym Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ.

W I. 1957-1962 był przewodniczącym Rady Ekonomicznej przy Prezesie Rady Ministrów PRL. W uznaniu zasług dla PRL został przez I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułkę odznaczony Orderem Budowniczych Polski Ludowej.

W okresie kiedy jeszcze wciąż znajdowały na świecie zwolenników teorie o wyższości gospodarki komunistycznej nad kapitalistyczną kilkakrotnie wyjeżdżał do niektórych krajów rozwijających się jako doradca ekonomiczny (m.in. do Indii). Próbował zaszczepić na ich gruncie potrzebę gospodarki planowej.

W dyskusjach politycznych i wystąpieniach m.in. na zjazdach KC PZPR wpisywał się w

obowiązujące nurty narracji propagandowej. Po wojnie stał na stanowisku, że *„socjalizm jest nieodłączny od centralnego kierowania i planowania gospodarki narodowej. Tylko bowiem tą drogą można zapewnić aby gospodarka narodowa służyła potrzebom całego społeczeństwa, a nie poszczególnym jego częściom, aby rozwijała się harmonijnie, bez zaburzeń i kryzysów”*.

Zmarł w 1965 r. W uroczystościach pogrzebowych Oskara Langego wzięli udział najwyżsi przedstawiciele władz komunistycznego państwa i partii. Uczestniczący w ceremonii pogrzebowej w imieniu PAN prof. Henryk Jabłoński, prezentując dorobek naukowy zmarłego stwierdził: *„u Oskara Lange praca naukowa, partyjna i oświatowa - były to tylko różne formy tej samej walki o zwycięstwo socjalizmu. I ten ścisły związek między studiami i przemyśleniami ekonomisty i działalnością polityka sprawiły, iż Oskar Lange jest w swych pracach badawczych bojownikiem o wierność marksizmowi, o sprawę rewolucji proletariackiej.”*

(mkkr)